The Central Research institute
of the Armed Forces of Ukraine

Military Science. Vol. 2 No. 3 (2024)

DOI: 10.62524/msj.2024.2.3.01

Перспективна модель комплектування та проходження військової служби за контрактом у Збройних Силах України в умовах війни: альтернатива примусовій мобілізації

Андрій Лебеденко
заступник Головнокомандувача Збройних Сил України
Апарат Головнокомандувача Збройних Сил України
03168, проспект Повітряних Сил, 6, Київ, Україна
e-mail: a.lebedenko@mil.ua
ORCID: 0009-0002-3332-1591

Олег Семененко
доктор військових наук, професор
заступник начальника Центрального науково-дослідного інституту
Збройних Сил України з наукової роботи
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України
03049, проспект Повітряних Сил, 28 Б, Київ, Україна
e-mail: aosemenenko@ukr.net
ORCID: 0000-0001-6477-3414

Олексій Смілянський
помічник заступника Головнокомандувача Збройних Сил України
Апарат Головнокомандувача Збройних Сил України
03168, проспект Повітряних Сил, 6, Київ, Україна
e-mail: lesha.smeliansky@gmail.com
ORCID: 0009-0006-8573-2068

Віктор Царинник
ад'юнкт штатний науково-організаційного відділу
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України
03049, проспект Повітряних Сил, 28 Б, Київ, Україна
e-mail: viktor_0202@i.ua
ORCID: 0009-0003-8638-6353

Роберт Ованесян
провідний науковий співробітник
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України
03049, проспект Повітряних Сил, 28 Б, Київ, Україна
e-mail: bober1609@gmail.com
ORCID: 0009-0008-6761-2059

Анотація. У контексті сучасного збройного конфлікту і гібридної війни ефективне укомплектування збройних сил людськими ресурсами стає одним із найважливіших завдань для будь-якої держави. Питання мобілізації набуло особливого значення, враховуючи військовий конфлікт в Україні, що триває. Традиційна примусова мобілізація залишається необхідним заходом під час війни, пов'язаним з низкою проблем, зокрема це і психологічний

стрес, соціальна несправедливість та емоційне вигорання військовослужбовців. Водночас, люди все більше усвідомлюють, що надання громадянам права вибору може значно підвищити ефективність мобілізації. Добровольці, як правило, більш мотивовані, мають вищий бойовий дух і краще підготовлені до виконання завдань. Отже, метою статі є формування у суспільства, керівництва держави та Збройних Сил України розуміння можливості переходу від примусу до усвідомленого та добровільного рішення громадян щодо військової служби, а головне – наявності права вибору щодо терміну та умов проходження військової служби, який був би не тільки морально етичним, але і стратегічно доцільним. Основними методами досліджень в статті є методи аналізу та синтезу, дедукції та індукції. Основними результатами статті є: досвід вивчення різних підходів до мобілізації та їх впливу на ефективність функцій сил оборони, а також результати аналізу міжнародного досвіду в цій галузі, який має велике значення для забезпечення надійної оборони та безпеки України. Вивчивши часові параметри процесу мобілізації, так званий таймлайн (“timeline”), їхню трансформацію від примусу до добровільної служби, можна зробити цінні висновки для створення надалі більш збалансованої та ефективної системи комплектування Збройних Сил України. Отже, подальші дослідження в цій галузі дозволять не тільки вивчити питання, важливі для нинішнього військового контексту України, а й сприятимуть формуванню нового та ефективного підходу до мобілізації України в умовах бойових дій.

Ключові слова: варіанти проходження військової служби, ефективність мобілізації та комплектування, Збройні Сили України, інформаційний вплив, людські ресурси, комплектування, модель системи “timeline” – мобілізації, методичний підхід, збройна агресія, соціальний захист військовослужбовців, обороноздатність, мобілізація, національна безпека, російсько-українська війна, ротація, рекрутинг, сили оборони держави.

“Де знищено свободу, там ніхто не відважиться говорити. Життя само собою коротке, але коли воно нещасливе, то здається довгим. Знати, коли спливе твій час, – означає постійно вмирати.” – Публій Сір – римський мімічний поет часів Цезаря і Августа.

Вступ (Introduction)

В Україні знову спостерігається напружена ситуація з мобілізацією, і, як показав її практичний досвід, силовий метод проведення мобілізаційних заходів ефективний лише з точки зору поповнення кількості особового складу, та зовсім не ефективний з точки зору якості особового складу. Отже, мобілізація в Україні потребує докорінних змін та пошуку нових шляхів для її проведення. При цьому необхідно критично враховувати усі можливі фактори, які впливають на ефективність цієї процедури, заради того, щоб надалі не повторювати тих самих помилок, з якими держава постійно стикається і нині.

На сьогодні основними факторами, що впливають на ефективність проведення мобілізаційних заходів, є:

поточна ситуація на фронті – інтенсивність бойових дій потребує постійного поповнення особового складу. Військові втрати, ротація бійців і розширення зон відповідальності Збройних Сил України (ЗС України) вимагають гнучкого підходу до мобілізації;

ефективність і цільова мобілізація – існує потреба в залученні не тільки кількісного, але й якісного людського ресурсу. Це означає, що потрібно ефективно відбирати людей з необхідними спеціалізаціями (медики, технічні спеціалісти, оператори дронів тощо);

соціальні виклики – тривалість війни викликала певну втому серед населення, що

впливає на готовність до мобілізації. Також велика кількість громадян виїхали за кордон, і держава має знайти способи співпраці з ними;

технічний прогрес і модернізація війська – сучасна війна все більше залежить від високотехнологічних рішень. Мобілізація має передбачати підготовку спеціалістів, які можуть працювати з новітнім обладнанням, кіберзахистом і штучним інтелектом;

прозорість і довіра до процесу – мобілізація має бути зрозумілою і справедливою для громадян. Корупція, непрозорість або непропорційний підхід можуть знижувати рівень довіри до держави;

інтеграція резервістів і добровольців – необхідно вдосконалювати механізми залучення резервістів і тих, хто хоче добровільно приєднатися до війська, забезпечуючи їм належну підготовку і підтримку;

глобальна підтримка – Україна має співпрацювати з міжнародними партнерами, щоб адаптувати передові підходи до мобілізації, зокрема обмін досвідом із країнами-членами НАТО.

Хоча традиційна примусова мобілізація продовжує залишатися необхідним заходом у воєнний час і пов'язана з багатьма проблемами, такими як психологічний стрес, соціальна несправедливість та вигорання військовослужбовців, люди все більше усвідомлюють, що добровільна служба та надання громадянам права вибору можуть значно підвищити ефективність мобілізації. Добровольці, як правило, більш мотивовані, мають вищий бойовий дух і краще підготовлені до виконання завдань. Отже, перехід від примусу до популяризації військової служби і введення права вибору буде не тільки морально етичним, а й стратегічно доцільним. Вивчення різних підходів до мобілізації та їх впливу на ефективність функцій сил оборони, а також аналіз міжнародного досвіду в цій галузі, має велике значення для забезпечення надійної оборони та безпеки України. Вивчивши часові параметри процесу мобілізації, так званий таймлайн ("timeline") переходу від примусової служби до добровольчої, можна зробити цінні висновки для створення надалі більш збалансованої та ефективної системи комплектування ЗС України та інших військових формувань [1–21]. Отже, дослідження в цій галузі дозволять не тільки вивчити питання, важливі для нинішнього військового контексту України, а й сприятимуть формуванню нового та ефективного підходу до мобілізації України в умовах бойових дій.

Методологічна основа (Methodological Framework)

Ухвалений в Україні закон [2] лише посилює правила військового обліку, а не вирішує основні проблеми, пов'язані зі справедливістю мобілізації [22–26], ці проблеми залишаються досить чутливими в суспільстві та потребують негайного вирішення (табл. 1.). Вирішення цих питань вплине на довіру суспільства до держави, готовність громадян до захисту країни та соціальну стабільність. Вони вимагають системного підходу та негайного вирішення для збереження суспільної єдності та підтримки мобілізаційної кампанії.

Авторами статей [20–21] було запропоновано впровадження динамічної системи так званої "timeline" – мобілізації (рис. 1.), яка дозволить створити можливі варіанти проходження служби з певними особливостями контракту, передбачає гнучкий підхід до мобілізації, відповідно до якого громадяни зможуть вибирати різні форми служби та терміну залежно від своїх особистих обставин та готовності. Це можуть бути короткострокові контракти з можливістю її подовження, служба в резерві, а також альтернативні форми виконання військових обов'язків, такі як цивільна служба на підтримку збройних сил тощо. Такий підхід не лише знижує соціальну напругу, а й підвищує мотивацію громадян до участі в обороні країни, що, своєю чергою, позитивно впливає на загальну мобілізаційну готовність та ефективність ЗС України.

Таблиця 1. Перелік чутливих проблем в державі, пов'язаних зі справедливістю мобілізації

Проблема	Аналіз	Можливі шляхи вирішення
Нерівність у мобілізації	**Соціальний статус:** Відчуття несправедливості виникає через те, що громадяни України з високим соціальним статусом або фінансовими ресурсами часто уникають мобілізації, тоді як звичайні громадяни йдуть на фронт. **Географічний фактор:** Є сприйняття виниклої ситуації, що в окремих регіонах України мобілізація є більш інтенсивною, ніж в інших.	**Прозорість:** Роз'яснювати принципи відбору та проводити інформаційні кампанії. **Антикорупційні заходи:** Посилення контролю за процесами проведення медичного обстеження (переосвідоцтва) у лікувальних закладах, ВЛК, МСЕК та порядку проведення мобілізації у ТЦК та СП. **Соціальний діалог:** Регулярно залучати громадські організації до обговорення питань щодо мобілізації. **Справедливі пільги:** Забезпечити підтримку для сімей мобілізованих та чітко регламентувати звільнення від мобілізації. Переглянути соціальний пакет для військовослужбовців та впровадити в дію досконалу систему стимулювання громадян, які потенційно можуть обрати військову службу за контрактом, навіть якщо вони мають відстрочку від мобілізації за різних обставин.
Корупція та ухилення	**Фінансова нерівність:** Громадськість критикує випадки, коли за хабарі можна "відкупитися" від мобілізації. **Медичні комісії:** Існують звинувачення у фальсифікації медичних висновків МСЕК та ВЛК, що дозволяє деяким особам уникати мобілізації.	
Відсутність прозорості	**Критерії відбору:** Люди часто не розуміють, за яким принципом здійснюється відбір громадян на військову службу за мобілізацією, що породжує підозри та напругу. **Інформаційна нестача:** Недостатня роз'яснювальна робота про права, обов'язки та процедури мобілізації.	
Захист вразливих груп	**Багатодітні батьки:** Дискусії щодо справедливості мобілізації батьків з кількома дітьми. **Опікуни та доглядальники:** Проблеми із залученням людей, які доглядають за хворими або літніми родичами. **Студенти та молодь:** Викликає обговорення питання мобілізації студентів, зокрема тих, які навчаються за кордоном.	
Умови для мобілізованих	**Належне забезпечення:** Проблеми з постачанням мобілізованих бійців (недостатнє грошове забезпечення, амуніція, техніка, харчування) викликають занепокоєння їхніх родин. **Ротація:** Відсутність регулярної ротації і тривале перебування на фронті без заміни викликає обурення. Думка у суспільстві, що служба в ЗС України, особливо в бойових частинах, – це "квиток в один кінець, без повернення".	
Залучення добровольців	**Недостатня підтримка:** Добровольці часто відчувають, що їхній внесок недостатньо цінують у порівнянні з мобілізованими за повісткою. **Мотивація:** Відсутність чіткої системи заохочення та стимулюючих заходів для тих, хто потенційно може виявити бажання служити. Немає стратегії переходу принципів комплектування ЗС України від "примусової мобілізації" (так званої бусифікації) до всебічно соціально захищеної та військової служби за контрактом, що стимулює.	

Кінець таблиці 1. Перелік чутливих проблем в державі, пов'язаних зі справедливістю мобілізації

Проблема	Аналіз	Можливі шляхи вирішення
Військові обов'язки для жінок	**Реєстрація жінок:** Запровадження військового обліку для жінок викликає суперечки в суспільстві, зокрема через страх втратити основну роботу чи потрапити до армії без належної підготовки.	
Мобілізація громадян за кордоном	**Повернення з-за кордону:** Багато українців, які виїхали під час війни, відчувають тиск через вимоги повернутися і бути мобілізованими. **Соціальне напруження:** Нерівність між тими, хто залишився в Україні, і тими, хто перебуває за кордоном, породжує конфлікти.	

Упровадження цієї системи також передбачає покращення умов для військовослужбовців та членів їхніх сімей, зокрема забезпечення належного соціального захисту, медичної допомоги, реабілітації та інших необхідних послуг, що дозволить знизити побоювання та невизначеність, пов'язані з можливими ризиками служби, та сприятиме створенню позитивного іміджу військової служби в суспільстві. Отже, запровадження динамічної системи "timeline" – мобілізації є ключовим кроком у реформуванні мобілізаційних процесів в Україні, що дасть можливість значно підвищити ефективність комплектування збройних сил та забезпечити надійну оборону держави в сучасних умовах.

Результати (Results)

Отже, слід зазначити, що вирішення найбільш проблемних питань, пов'язаних зі справедливістю проведення мобілізації в державі, які наведені в табл. 1, наддасть можливість ЗС України та іншим військовим формуванням доукомплектуватися відповідно до потреб штатів воєнного часу, сформувати відповідний кадровий потенціал, який буде відповідати усім кількісно-якісним характеристикам та забезпечить спроможність вирішувати поточні й перспективні завдання з обороноздатності держави.

Для вирішення вказаних вище проблем, автори статей [20–21] пропонують відповідний методичний підхід до проведення досліджень за напрямом підвищення ефективності мобілізації в Україні (табл. 2), у якій розкрито проблематику цього питання та відповідні напрями дослідження, а також показано основні проблеми, що негативно впливають на процес мобілізації, і запропоновано конкретні дослідницькі заходи для їх вирішення. Отже, слід провести вивчення основних проблем мобілізації, яка проводиться в державі.

Одним із важливих заходів, що допоможе вирішити проблеми з комплектуванням військових частин (установ, організацій) людськими ресурсами, є запровадження нових форм строкових контрактів для проходження військової служби у ЗС України за принципом "timeline" (рис. 2–6), які будуть становити суттєву альтернативу призову військовозобов'язаних на військову службу за мобілізацією, що, своєю чергою, дасть можливість значно знизити соціальну напругу в суспільстві. Такий принцип комплектування наддасть право військовозобов'язаним обирати посади для проходження служби у вибраній ними військовій частині (установі, організації), а також можливість вибрати вид строкового контракту, який найбільше їх влаштовує.

Таблиця 2. Методичний підхід щодо проведення досліджень стосовно підвищення ефективності мобілізації в Україні (проблематика та напрями)

№ п.п.	Проблеми мобілізаційних заходів (негативні фактори)	Напрями дослідження
Етап 1. Визначення основних проблем мобілізації		
1.	Небажання цивільного населення бути призваними до лав ЗС України.	1. Розробити анкети та провести соціальне онлайн-опитування цивільного населення в різних регіонах України з визначення причин небажання бути призваними до лав ЗС України.
		2. Провести онлайн-анкетування (опитування) військовослужбовців з визначення причин небажання цивільного населення бути призваними до лав ЗС України та його думки щодо того, які необхідно здійснити зміни, щоб вирішити цю проблему. (Особливу увагу звернути на тих військовослужбовців, які призвані за мобілізацією та безпосередньо виконували (виконують) бойові (спеціальні) завдання на лінії бойового зіткнення).
		3. Здійснити аналіз результатів соціальних опитувань цивільного населення і анкетувань (опитувань) військовослужбовців та на підставі висновків з аналізу підготувати пропозиції щодо підвищення ефективності виконання мобілізаційних заходів.
Етап 2. Дослідження проблем комплектування Збройних Сил України		
2.	Недосконала система ротацій військовослужбовців і недостатньо інформативна та якісна система рекрутингу, недосконалість процедур вибору військової частини для проходження військової служби.	1. Вивчити та проаналізувати підходи щодо залучення військовослужбовців до ведення бойових дій в інших країнах (США, Ізраїль, росія). 2. Дослідити проблематику організації та порядку проведення ротацій військовослужбовців, які залучаються до виконання бойових (спеціальних) завдань на лінії бойового зіткнення в Україні.
		3. Дослідити пропозиції та сформувати рекомендації щодо створення прозорої системи ротацій військовослужбовців різних штатно-посадових категорій за напрямами: регламентування тривалості перебування особового складу на лінії бойового зіткнення та військової служби; визначення принципів рівномірності військової служби залежно від ступеня її інтенсивності у Збройних Силах України; формування чітких правил проходження служби за різних умов (із залученням до безпосередніх бойових дій та без залучення); удосконалення процедур вибору військової частини для проходження військової служби; розроблення чітких правил грошового заохочення та забезпечення мобілізованих; формування варіантів проходження військової служби за контрактом під час дії воєнного стану (особливого періоду) за принципом “timeline”-мобілізації. 4. Розробити пропозиції стосовно формування проєкту наказу Міністерства оборони України щодо впровадження системи ротації у Збройних Силах України та інших складових сил оборони України та підготувати пропозиції щодо затвердження на законодавчому рівні.
		5. Сформувати пропозиції щодо удосконалення нормативно-правової бази України з метою врегулювання питань, що стосуються комплектування ЗС України, за умов створення прозорої системи ротацій.

Кінець таблиці 2. Методичний підхід щодо проведення досліджень стосовно підвищення ефективності мобілізації в Україні (проблематика та напрями)

№ п.п.	Проблеми мобілізаційних заходів (негативні фактори)	Напрями дослідження
Етап 3. Дослідження питань щодо підвищення ефективності інформаційного впливу		
3.	Недосконалість інформаційного впливу на свідомість громадян України щодо незворотності мобілізації.	1. Проаналізувати способи і методи ведення інформаційної пропаганди (ІПСО) передових країн світу та країни-агресора з метою розширення спектра методів боротьби у медіа- та кіберпросторі. 2. Вивчити пропозиції та розробити рекомендації щодо підвищення якості інформаційного впливу на свідомість громадян України стосовно незворотності мобілізації: формування загальних правил зміни інформаційної політики; визначення заходів з удосконалення інформаційного простору щодо популяризації мобілізації та її незворотності. 3. Провести круглий стіл із залученням представників ЗМІ. 4. Сформувати пропозиції щодо залучення PR-компаній (агенцій) до розроблення PR-стратегій та їх супроводження з питань підвищення репутації бойових підрозділів та популяризації військової служби у ЗС України.
Етап 4. Дослідження питань щодо підвищення якості соціального захисту військовослужбовців		
4.	Недосконалість процедур соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей, які призвані за мобілізацією.	1. Провести порівняльний аналіз досвіду інших країн щодо соціального забезпечення військовослужбовців, які призвані за мобілізацією. 2. Привести їх у відповідність до норм, які поширюються на військовослужбовців за контрактом.

Проходження військової служби та безпосередня участь у бойових діях на лінії бойового зіткнення передбачають додаткові соціальні пільги та надають можливість комплектувати ЗС України більш вмотивованими громадянами, а також зняти моральну напругу в сім'ях майбутніх військовослужбовців та вирішити їхні соціальні проблеми практично від самого початку служби. Особливо це стосується громадян, які виберуть форми контрактів за принципом "timeline".

Формування чіткої прозорої системи вибору способу проходження військової служби, тобто виконання свого конституційного обов'язку кожним громадянином, за визначеним підходом "timeline" є привабливою альтернативою наслідкам, які виникають у разі ухиляння від проходження військової служби, так званим blackline (штрафи, обмеження життєдіяльності, блокування рахунків у разі несплати штрафів, відсутність можливості перетину кордону та відпочинку за межами України, відсутність пільг та низький рівень соціального захисту родини тощо).

Надання громадянам України чітких, прозорих правил вибору проходження військової служби є ефективним способом комплектування людськими ресурсами в умовах війни.

Право вибору залишається за людиною, хочеш менше служити, більше заробляти та мати повний соціальний пакет від держави для себе, членів своєї сім'ї, тоді "timeline" 1 та 2 з найбільшими ризиками, але найбільшими свободами та прозорими перспективами. Якщо обираєте менше ризиків для життя – тоді "timeline" 3, 4 та 5, які мають найдовші терміни служби, нижчі показники грошового забезпечення та мінімальну кількість свобод і привілей, але й ці варіанти проходження військової служби є конкурентоспроможною альтернативою потрапляння у ситуацію "blackline".

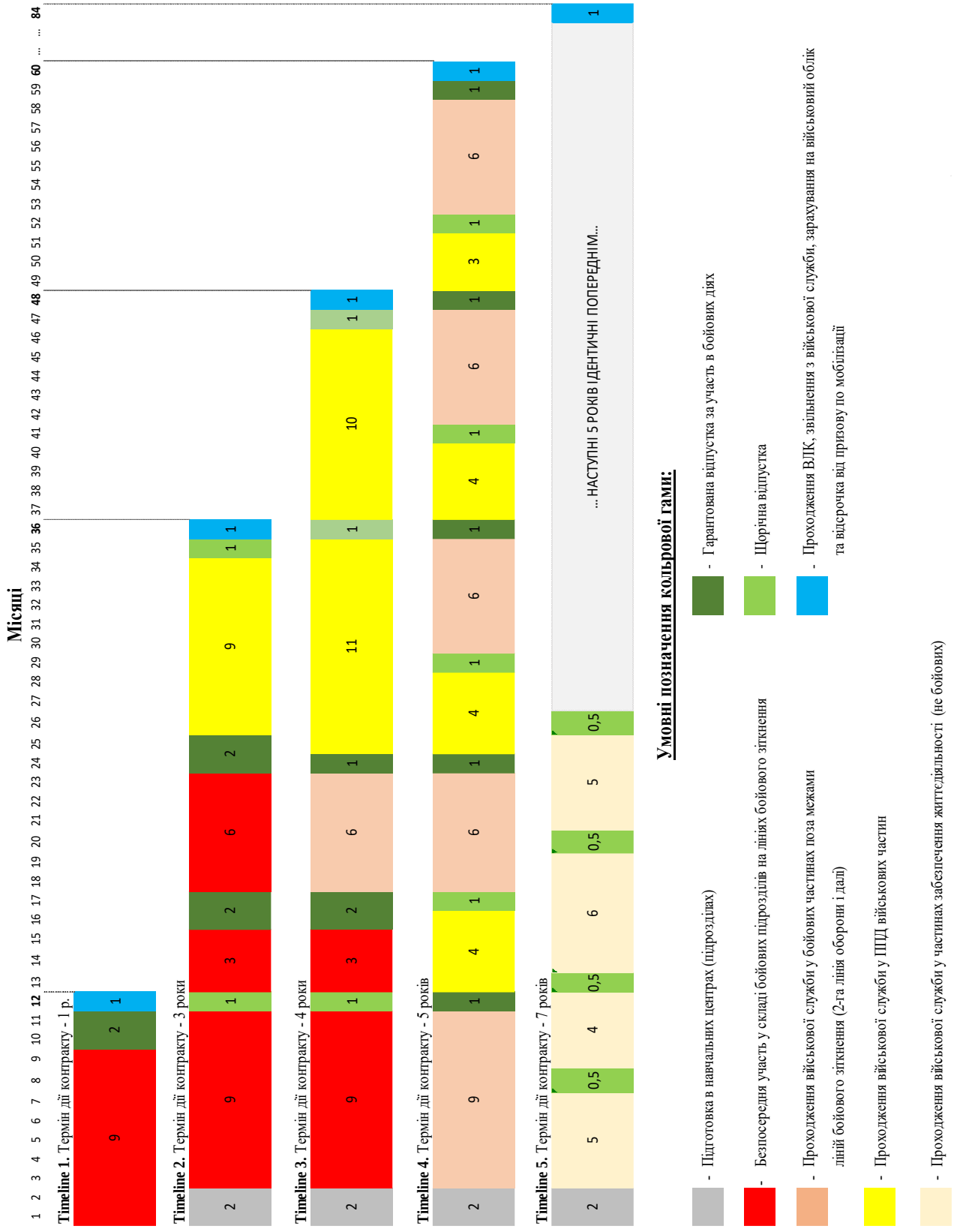

Рисунок 1. Проєкт новітньої Моделі проходження військової служби за контрактом за принципом TIMELINE

Рисунок 2. Модель проходження військової служби за контрактом за принципом TIMELINE-1

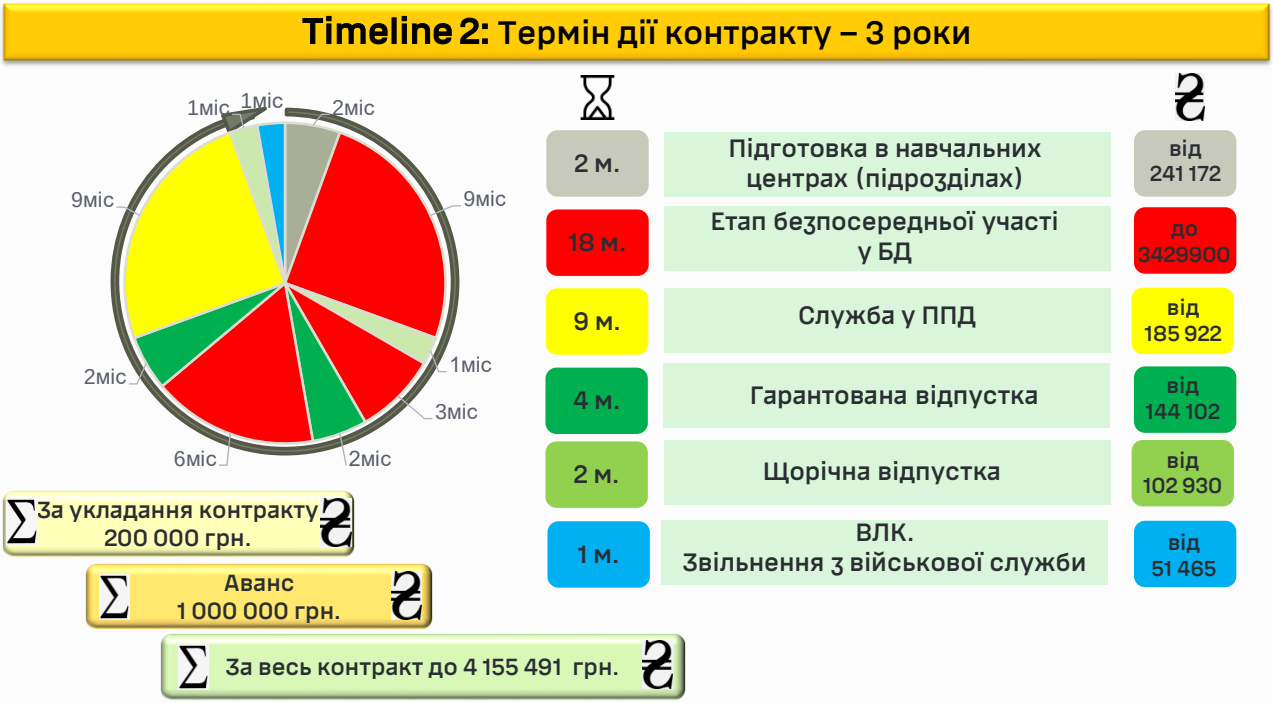

Рисунок 3. Модель проходження військової служби за контрактом за принципом TIMELINE-2

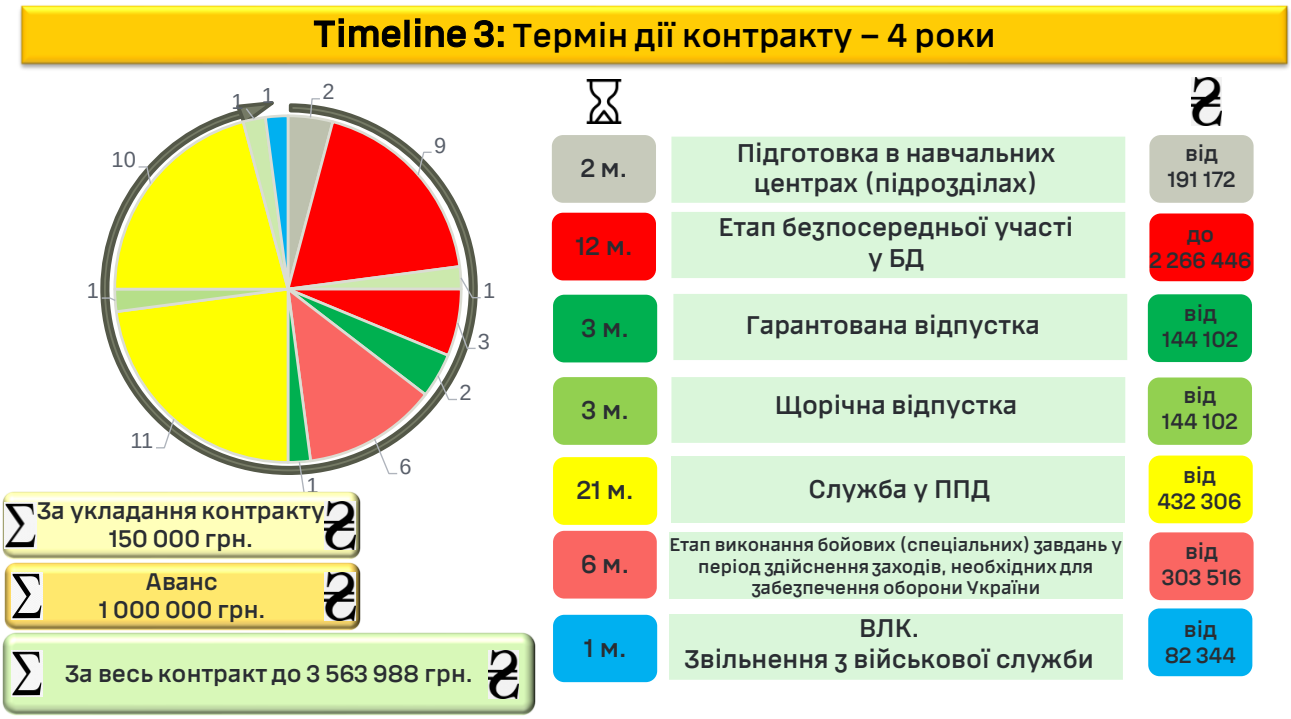

Рисунок 4. Модель проходження військової служби за контрактом за принципом TIMELINE-3

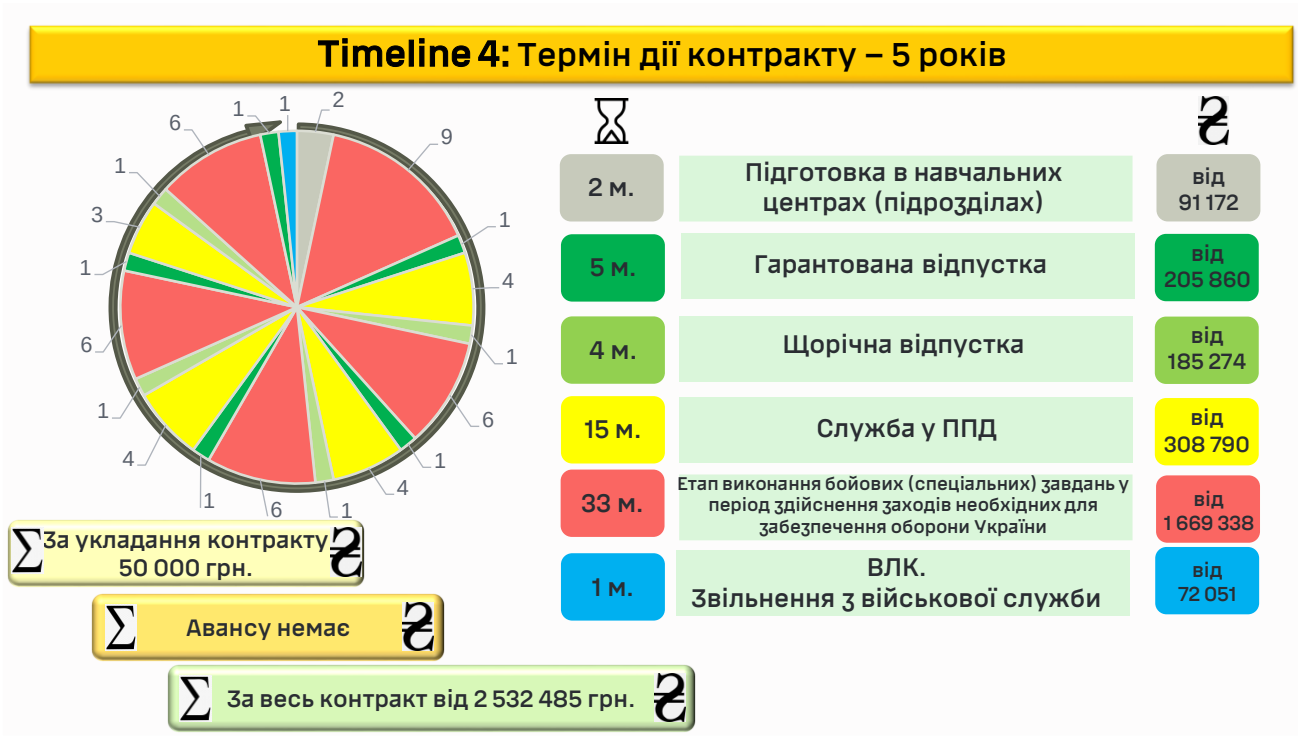

Рисунок 5. Модель проходження військової служби за контрактом за принципом TIMELINE-4

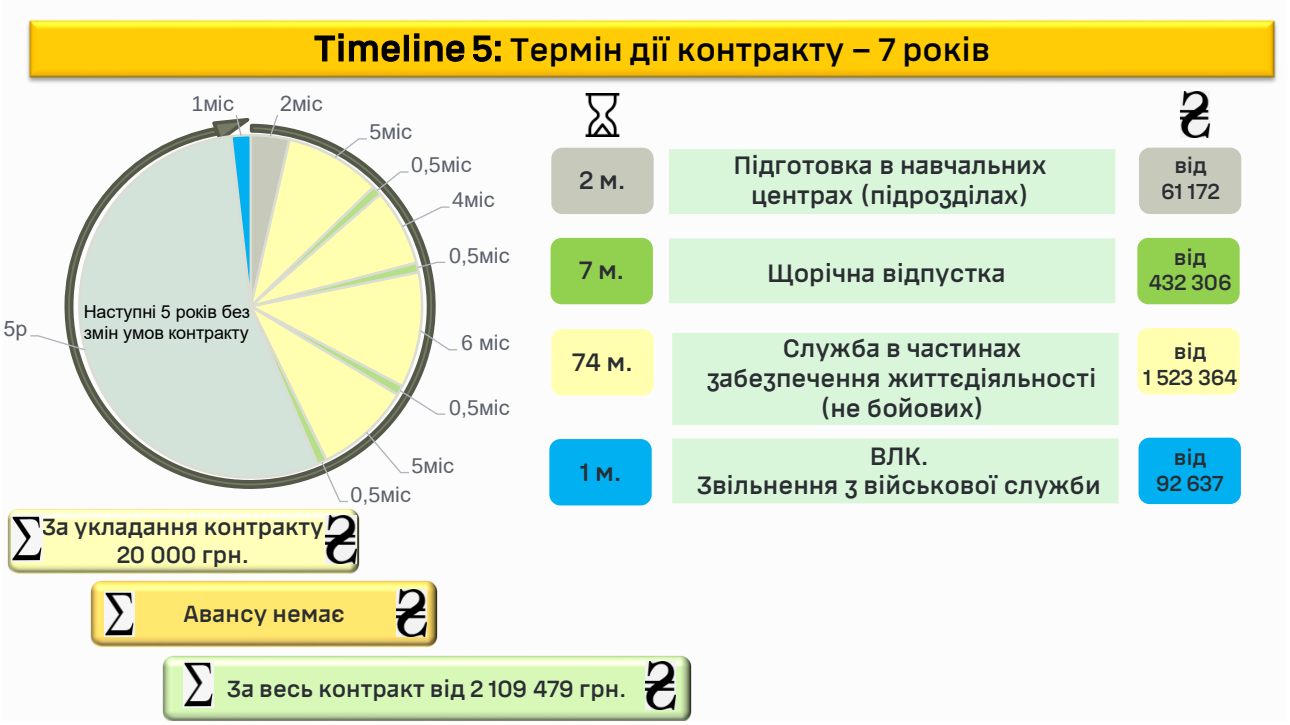

Рисунок 6. Модель проходження військової служби за контрактом за принципом TIMELINE-5

Обговорення (Discussions)

Введення новітньої концепції "timeline" – мобілізації в ЗС України – це важливий крок, що забезпечує громадянам України права вибору та відходить від примусової мобілізації до добровільного проходження військової служби. Такий підхід дозволяє більш ефективно задіяти людські ресурси, підвищити мотивацію та знизити соціальну напруженість, сприяти формуванню позитивного образу військової служби, підвищити мотивацію добровольців і забезпечити їх ефективне використання у бойових умовах.

Також необхідно звернути увагу на питання фінансової мотивації щодо прийняття громадян на військову службу за контрактом. В останні пів року, попри те, що в російській федерації триває мобілізація, керівництво держави як основний принцип комплектування використовує саме фінансове заохочення. На відміну від примусової мобілізації, рф пропонує своїм громадянам великий соціальний пакет у вигляді фінансового заохочення при укладанні контракту, розміри яких сягають до 5 млн руб. (близько 48 тис. дол. США) залежно від регіонів. Такий підхід дозволяє повністю забезпечувати потреби збройних сил людським ресурсом без заходів мобілізації.

Висновок (Conclusion)

Основними висновками щодо реалізації моделі "timeline" – мобілізації можна вважати те, що в силових структурах і в країні в цілому відбудеться:

підвищення мотивації через добровільність. Надання можливості громадянам добровільно вступати на військову службу та самим обирати вид контракту сприятиме зростанню їхньої мотивації та готовності до захисту країни;

розширення інформаційних кампаній. Масштабні інформаційні кампанії та освітні програми формуватимуть позитивне ставлення до військової служби, особливо у молоді;

запровадження соціальних пільг. Додаткові соціальні пільги та бонуси стануть потужним стимулом для добровільного вступу на службу;

прозорість процедур мобілізації. Забезпечення прозорості процесу мобілізації підвищить довіру до військових інституцій та знизить рівень суспільної напруженості;

поліпшення умов служби. Підвищення якості умов служби та підготовки військовослужбовців збільшить привабливість військової кар'єри;

індивідуальний підхід до рекрутів. Якщо враховувати індивідуальні особливості та навички новобранців, можна більш ефективно використовувати людські ресурси;

психологічна підтримка. Надання психологічної підтримки військовослужбовцям та їхнім сім'ям сприятиме збереженню морального духу;

визнання заслуг. Система визнання та нагородження підвищить мотивацію та гордість за службу. Свідомий вибір контракту створює умови для того, щоб людина розуміла: чим більше вона ризикує, тим менше термін контракту, і водночас це найбільший фінансовий та соціальний пакет;

залучення ветеранів. Використовуючи досвід ветеранів, можна покращити підготовку новобранців і зміцнити зв'язок між поколіннями військовослужбовців. Створення дієвих ветеранських ХАБів;

підвищення соціального статусу військових. Формування позитивного образу армії та популяризація свідомого вибору контракту через медіа та громадські заходи сприятимуть підвищенню престижу військової служби;

гнучкість мобілізаційних планів. Адаптивні мобілізаційні плани допоможуть більш ефективно реагувати на змінні потреби армії. Упровадження "timeline"-мобілізації сприятиме створенню сучасної, мотивованої та ефективної армії, здатної забезпечити національну безпеку та захист інтересів України в умовах війни.

Зазначена модель не зможе повністю скасувати систему мобілізаційних заходів у державі, але може виступати як альтернатива призову за мобілізацію військовозобов'язаних та резервістів, яка забезпечить комплектування ЗС України більш вмотивованими та підготовленими громадянами, що наддасть можливість підвищити якість укомплектованості військових частин особовим складом та зменшити мобілізаційне навантаження на ТЦК та СП.

Рекомендації (Recommendations)

На думку авторів, упровадження підходу на основі "timeline" – мобілізації сприятиме формуванню позитивного іміджу військової служби, підвищенню мотивації до добровільного вступу та забезпечить ефективне комплектування людськими ресурсами в умовах війни.

Подальшими напрямами досліджень за тематикою статті є детальне розроблення пропозицій щодо удосконалення грошових виплат, які будуть отримувати військовослужбовці під час проходження військової служби за контрактом за принципом "timeline" – мобілізації, а також дослідження питань, що стосуються перегляду контрактів військовослужбовців, які вже виконують свій громадянський обов'язок у ЗС України та інших складових сил оборони держави.

Використані джерела (References)

1. Статистичні дані для якісного опрацювання науково-дослідної роботи "Рампа-М". Оптичний диск CD-R. № МД-30т. 216 кб. Таємно. Літер "М".
2. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку" № 3633-IX (2024, 11 квітня). *Відомості Верховної Ради України.* 15.05.2024 № 19. С. 2. Ст. 78; *Голос України*. 17.04.2024 № 16.

3. Талалай, В. Д. (2014). Досвід проведення мобілізаційного розгортання Збройних Сил України, інших військових формувань. Проблемні питання та пропозиції щодо їх вирішення. У Матер. міжвід. наук.-практ. конф., *Актуальні питання модернізації системи мобілізаційної підготовки держави (с. 12–23)*. МО України.
4. Можаровський, В. М. (2014). *Проблемні питання проведення мобілізаційного розгортання ЗС України та пропозиції щодо їх вирішення: інф.-довідк. матер. з питань часткової мобілізації.* ЦНДІ ЗС України.
5. Семененко, О., Воронченко, І., Москаленко, І., Абрамова, М., & Харитонов, К. (2021). Методологічний підхід до оцінки здатності національної економіки забезпечити достатній рівень обороноздатності. *Соціальний розвиток і безпека, 11(5),* 133–145. https://doi.org/10.33445/sds.2021.11.5.13
6. Романченко, І. С., & Талалай В. Д. (2017). Рекомендації щодо удосконалення системи мобілізаційного розгортання Збройних Сил України. *Зб. наук. пр. ЦНДІ ЗС України*, *2* (80), 51–62.
7. Череп, В. Л. (2023). Результати аналізу заходів комплектування мобілізаційними людськими ресурсами Збройних Сил України та інших військових формувань під час їх мобілізаційного розгортання у 2022 році. Проблемні питання та шляхи їх вирішення. *Зб. наук. пр. ЦНДІ ЗС України, 1* (104), 105–116.
8. Павловський, О. В. (2023). Результати аналізу чисельності мобілізаційних людських ресурсів України на початок 2023 року. *Зб. наук. пр. ЦНДІ ЗС України, 1* (104), 5–14.
9. Уроки російсько-української війни 2022 року: воєнні аспекти: інф. матер. Аналіз проведення в Україні мобілізаційних заходів у2022 році. (2022). Звіт № 25. *ЦНДІ ЗС України*, 60 с.
10. *Про призов резервістів на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період*. Наказ Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України від 22.02.22 № 2. https://document.vobu.ua/doc/10144
11. Президент України. (2022). *Про загальну мобілізацію: Указ Президента* (69/2022). https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413
12. Президент України. (2022). *Про продовження строку проведення загальної мобілізації: Указ Президента* (342/2022). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/342/2022#n2.
13. Президент України. (2022). *Про продовження строку проведення загальної мобілізації: Указ Президента* (574/2022). https://www.president.gov.ua/documents/5742022-43637.
14. Президент України. (2022). *Про продовження строку проведення загальної мобілізації: Указ Президента* (758/2022). https://document.vobu.ua/doc/15791
15. Про чисельність Збройних Сил України. Закон України № 235-VIII (2015, 5 березня). *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 21. Ст. 136; *Голос України.* 26.03.2015. № 54.
16. Військові запропонували мобілізувати додатково до 500 тисяч людей. Зеленський. https://24tv.ua/viyskovi-zaproponuvali-mobilizuvati-dodatkovo-do-pivmilyona-lyudey_n2455766
17. Результати опитування КМІС в рамках проєкту “MOBILISE”, проведеного 26 травня – 1 червня. https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1416&.
18. Романченко, І. С., & Талалай, В. Д. (2016). Визначення основних напрямів удосконалення системи мобілізаційного розгортання Збройних Сил України. *Зб. наук. пр. ЦНДІ ЗС України*, *4* (78), 25–40.
19. Соломицький, А., Семененко, О., Онофрійчук, П., Слюсаренко, М., Баранов, С., & Мітченко, С. (2022). Прогнозування ризику збройного конфлікту на основі аналізу військових витрат. *Соціальний розвиток і безпека, 12 (1),* 164–174. https://doi.org/10.33445/sds.2022.12.1.15.

20. Семененко, О., Коваль, В., Добровольський, Ю., Царинник, В., & Ованесян, Р. (2024). “Таймлайн”-мобілізація – шлях від примусу до популяризації військової служби в умовах війни: право вибору – спосіб ефективного комплектування людськими ресурсами: *Military Science, 2 (2), 159-179. https://doi.org/10.62524/msj.2024.2.2.14.*
21. Семененко, О., Царинник, В., Ованесян, Р., Водчиць, О., Ремез, В., & Поливода, М. (2024). Методичний підхід та моделі організації проведення досліджень за напрямом підвищення ефективності мобілізації в Україні в умовах війни: *Соціальний розвиток і безпека, 14 (4),* 70-90. https://doi.org/10.33445/sds.2024.14.4.6.
22. Мобілізація в Україні потребує змін: чому на Заході не вірять у перемогу “армії дідів” і де потрібні жінки. https://tsn.ua/exclusive/mobilizaciya-v-ukrayini-potrebuye-zmin-chomu-na-zahodi-ne-viryat-u-peremogu-armiyi-didiv-i-de-potribni-zhinki-2681013.html
23. Мобілізація в грудні 2024 року: чи буде посилена та кого можуть призвати. https://espreso.tv/mobilizatsiya-2024-chi-bude-posilena-ta-shcho-ochikuvati
24. Військову підготовку мають пройти всі чоловіки від 18 до 25 років – Тимочко. https://www.radiosvoboda.org/a/news-viyskova-pidhotovka-mobilizatsiya-tymochko-zsu/33220833.html
25. Не допоможе “більше людей”: військовий пояснив, що треба змінити у підході до мобілізації. https://www.unian.ua/war/mobilizaciya-v-ukrajini-viyskoviy-poyasniv-shcho-ne-tak-z-ekonomichnim-bronyuvannyam-12798081.html
26. Примусова мобілізація неефективна: що потрібно змінити — військовий експерт. https://tsn.ua/ukrayina/primusova-mobilizaciya-neefektivna-scho-potribno-zminiti-viyskoviy-ekspert-2693079.html

A Prospective Model of Recruitment and Contract Military Service in the Armed Forces of Ukraine in Wartime: An Alternative to Forced Mobilization

Andrii Lebedenko
Deputy Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine
Office of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine
03168, Povitrianykh syl avenue, 6, Kyiv, Ukraine
e-mail: a.lebedenko@mil.ua
ORCID: 0009-0002-3332-1591

Oleh Semenenko
Doctor of Military Sciences, Professor
Deputy Commandant of the Central Research Institute
of the Armed Forces of Ukraine for scientific work
The Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine
03049, Povitrianykh syl avenue, 28 B, Kyiv, Ukraine
e-mail: aosemenenko@ukr.net
ORCID: 0000-0001-6477-3414

Oleksii Smilianskyi
Assistant to the Deputy Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine
Office of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine
03168, Povitrianykh syl avenue, 6, Kyiv, Ukraine
e-mail: lesha.smeliansky@gmail.com
ORCID: 0009-0006-8573-2068

Viktor Tsarynnyk
Staff Adjunct of the Scientific and Organizational Branch
The Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine
03049, Povitrianykh syl avenue, 28 B, Kyiv, Ukraine
e-mail: viktor_0202@i.ua
ORCID: 0009-0003-8638-6353

Robert Ovanesian
Leading Research Fellow
The Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine
03049, Povitrianykh syl avenue, 28 B, Kyiv, Ukraine
e-mail: bober1609@gmail.com
ORCID: 0009-0008-6761-2059

Abstract. In the context of modern armed conflict and hybrid warfare, effective staffing of armed forces with human resources has become one of the most critical tasks for any state. The issue of mobilization has gained particular significance, especially considering the ongoing military conflict in Ukraine. Traditional forced mobilization remains a necessary wartime measure but is associated with numerous challenges, including psychological stress, social injustice, and emotional burnout among servicemembers. Meanwhile, there is a growing recognition that granting citizens the right to choose can significantly enhance mobilization effectiveness. Volunteers tend to be more motivated, possess higher morale, and are better prepared to accomplish missions. The aim of this article is to foster an understanding among society, state leadership, and the Armed Forces of Ukraine regarding the possibility of transitioning from coercion to a conscious and voluntary decision by citizens about military service. Most importantly, it emphasizes the right to choose the duration and conditions of service – options that are not only morally and ethically sound but also strategically advantageous. The main research methods utilized in this study are analysis and synthesis, deduction, and induction. Key findings of the article include an exploration of different mobilization approaches and their impact on the effectiveness of defense functions, as well as insights derived from the analysis of international experiences in this field. This knowledge is crucial for ensuring reliable defense and security for Ukraine. By examining the timeline and transformation of mobilization processes – from coercion to voluntary service – valuable conclusions can be drawn for establishing a more balanced and efficient staffing system for the Armed Forces of Ukraine in the future. Further research in this area will not only address issues pertinent to Ukraine's current military context but will also contribute to the development of a new and effective mobilization approach suitable for wartime conditions.

Keywords: military service options, mobilization and staffing efficiency, Armed Forces of Ukraine, informational influence, human resources, staffing, "timeline" model of mobilization, methodological approach, armed aggression, social protection of servicemembers, defense capability, mobilization, national security, russian-Ukrainian war, rotation, recruiting, state defense forces.